

TAKAPIIRU
MARITTA LINTUNEN

NOVELLEJA
WSOY

MARITTA LINTUNEN

TAKAPIRU

NOVELLEJA

**WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI**

*Te tehkää hetkeni piinallisiksi ja tukaliksi,
ivalla ja pilkalla ja muulla, millä kykenette,
omaksi iloksenne. Mutta varokaa, ettei minua saavuta
vihan punainen usva.*

(Pentti Haanpää: Tunnelmia, mietteitä)

© Maritta Lintunen ja WSOY 2016
ISBN 978-951-0-41576-4
Painettu EU:ssa
Graafinen suunnittelu © Mika Wist

SISÄLLYS

Kylkiäinen 8

Sielunpesä 30

Takapiru 49

Sovitus 68

Hymypatsas 87

Liekopuu 112

Hommage à Oskar Tuominen 135

Jumalan Sirppi 156

Sanantuoja 177

Veriveljet 201

KYLKIÄINEN

AUTO KEINAHTI kun isä pudottautui ähkäisten penkille ja käynnisti moottorin. Partanen kumartui ja tunki punakkaa naamaansa avonaisesta siviikkunasta sisään. Nyhdin mekonhelmaa polvieni suojaksi. Miehen tihruisissa silmissä välähti.

– Kylkiäinen sovittu.

Isä tuijotti hetken eteensä ja varmisti:

– Kaksi tonnia?

– Sen verran siinä voitat.

Nytkähdimme liikkeelle. Kumara katajapensas raapaisi tutusti lokasuojaa. Minulta pääsi itku. Isän tuhadus paljasti, että nyt olisi turha ruveta nyyhki-

mään. Valittamaan kuinka pohjattoman surullista oli ajaa viimeisen kerran tätä möykkelikköistä peltotietä. Kuinka raskasta oli hyvästellä harmaa nukkuma-aitta, ikivanha pihakuusi ja tuo männikön lomitse siilautuva vadelmanpunainen valo, joka iltaisin värjää metsäsaarekkeista huokuvan usvan.

Veljen kysymys paukahti kojelautaan kuin kivi.

– Paljollako myit mökin?

Isän ilme ei värähtänyt.

– Sain sen minkä pyysin.

Ohitimme Saikkolan punamultaisen maatalon. Vanha pystykorva tunnisti automme, juosta hölkytti häntä heiluen langassa kohti maantietä ja voshti ikäväisenä peräämme. Harmaantunut Hupi. Sitäkään en enää rapsuttaisi kauppa-autoa odotellessani.

– Kyllä minä arvaan, että teille tämä on vaikea asia. Mutta odotan myös ymmärrystä. Ette ole enää potkuhousuiässä.

Pikkuveli ja minä tiesimme, että sovitteleva osuus päättyisi tähän. Ota tai jätä. Pyyhkäisin kiivain liikkein silmäni kuiviksi.

Nahkainen takapenkki nisahti kun veli vaihtoi asentoa.

– Mistä kylkiäisestä teillä oli puhe Partasen kanssa?
Isän kasvoille levisi ovelantyytyväinen hymy.

– Sain kauppahintaan parin tonnin verottoman siivun.

Vilkku naksutti, isä odotti lähestyvää pakettiauttoa ja tarkentavaa kysymystä. Siihen veljen ylpeys ei antanut myöten. Käännymme kaupunkiin johtavalle tielle, isä vilkaisi vielä taustapeilin kautta veljeä kuin varmistuakseen ettei kysymystä tosiaankaan tule.

– Sannin autokoulu alkaa heinäkuussa.

Kiskaisin yllätyksissäni henkeä.

– Mitä?! Eihän meillä pitänyt olla varaa ajokorttiin.

– Nyt on.

Takapenkiltä kantautui äänenmurroksesta johtuva karautus.

– Et kysynyt haluaako Sanni käydä Esko Partasen autokoulua.

Kuvio valkeni nyt minullekin — ilonläikähdykseni kuoleutui hetkessä. Isän hampaiden raosta sihahhti sylkipisarainen saatana.

– Kaupantekijäisenä kahden tonnin arvoinen ajo-opetus! Eikö tarjous kelpaa?

Isä painoi kaasua ja ohitti pakettiauton ohimo-

suonet pullottaen. Ehdimme ajaa yli tasoristeyksen ja ohi lakkautetun kyläkaupan ennen kuin veli jurahti:

– Kuka haluaa käydä autokoulunsa firmassa, jonka nimi on EsKortti?

Tuijotin tuulilasia mitään näkemättömin silmin. Kuka haluaisi ajo-oppilaaksi hilseen peittämälle miehelle, joka itkee avioerojaan paikallisessa kaljakuppilassa ja vuokraa kioskista saksalaisia pornoelokuvia?

Kerrostalon parkkipaikalla oli autiota. Kaikki olivat viettämässä perjantaita kesämökeillään. Kaikki paitsi me. Ruosteisella mattotelineellä roikkui yhä naapurin tummanpunainen persialaismatto, jolle koira oli oksentanut.

Isä sammutti moottorin ja jäi istumaan paikoilleen. Se merkitsi ettemme mekään liikahtaisi ennen kuin oli lupa.

– Sanni pääsee vielä elämässä pitkälle.

Tuulenpuuska tutisutti lipputankoa.

– Tiedättekö miksi?

Kuuntelimme äänettä isän yksinpuhelua. Veli välitti nisauttelemasta nahkapenkkiä. Koetin hengittää keuhkojen kärjillä, jotta pysyisin mahdollisim-

man olemattomana.

– Sanni osaa totella.

Haistoin veljestä värähtävän tuoksun — aavistus hikeä, multaisten lenkkareiden ja pitkässä heinikossa kostuneiden farkkujen lemua.

– Ota Jere oppia siskostasi ja pidä suusi kiinni.

Helteinen yö painoi vartaloa, viskasin peiton lattialle. Ovi raottui, Jeren sekainen hiuspehko vilahti hämärässä.

– Sanni. Missä sä olet luuhannut?

Naulitsin katseeni katossa roikkuvaan vaaleanpunaiseen riisipaperilamppuun. Lapsellinen prinsessaruusuvarjostin, jonka äiti osti minulle kun täytin kolmetoista. Veli odotti itsepintaisena vastausta.

– Lotan luona.

Jere sulki oven takanaan ja istahti sängyn jalkopäähän.

– Valehtelet.

Nielaisin tyhjää.

– Olin rannassa.

Veli jäi kuulolle. Ääneni painui kuiskaukseksi.

– En haluaisi mennä enää ajotunneille.

Vilkaisimme vaistomaisesti ovelle — isän kuorsaus kantautui tasaisena seinän takaa.

– Partasen takia?

Pidättelin hengitystäni. Veli kouhaisi hiuksiaan hämmentyneenä ja alkoi hakea sopivia sanoja. Puitin päätäni.

– Älä kysy mitään.

Suljin silmäni, pallean päälle vierähti lohcare.

Kolmannella tunnilla se käskee ajaa moottoritielelle — painan kaasua, mutta en tarpeeksi — *ei saa jäädä tulpaksi liikenteeseen* — turpea kämmen ujuttuu polvelleni, tottelen ja mittari kohoaa sataankymmeneen, silti kämmen painaa yhä — *hyvä tyttö, ajetaanpa tuttua reittiä, rampista oikealle* — peukalo hieraisee lumpiotani, kainaloni kostuvat — *ja seuraavasta vasemmalle* — yhtäkkiä minä tajuan matkanpään, käsi liukuu ylös reidelleni, sormenpäihini räjähtää tikkuileva tunne — *nyt viittäkymppiä, peltotietä hiljakseen, eipä ole kukaan niittänyt väylää auki* — miehen ääni on käheytynyt, koura hohkaa kuumuutta, hamuaa jalkoväliäni, allamme kohisee pitkä, kiiltävä heinikko

— ei saa, kirkaisen — pihakuusen kohdalla polkaisen jarrua, turvavyö puristaa, käsi työntyy puseroni sisälle, kaivaa rinnan esiin liivistä, miehen harmaantunut tukka haisee lialle, tarraan hikisistä poskista kiinni, painan kynteni syvälle lihaan — *minun kylkiäiseni* — mies vääntää kättäni katkeamispisteeseen ja avaa farkkujeni vetoketjun.

Jere haki tupakat ja sytytti minullekin oman. Sitten veli avasi ikkunan ja jäi retkottamaan ikkunalautaa vasten. Yöstateesta kostean pihakoivikon tuoksu sekoittui tupakanhajuun. Jokin haikea, menneisiin keisiin liittyvä muisto raapaisi hellästi mieltä.

– Mitä se teki sinulle?

Vedin niin pitkän henkosen että minua alkoi huijata. Kun avasin silmäni, Prinsessa Ruususen mekonhelma valahti varjostimen pintaa pitkin.

– Vastaa.

Käännyin kyljelleni ja pyysin veljeä puhumaan jostakin muusta.

– Muusta? Mistä helvetin *muusta*?

– Elämästä.

Jossakin pyrähti lentoon pikkulintu. Koivunoksa

huojui hetken tyhjyyttään.

– Olikohan se äiti?

Jere tuijotti minua epäuskoisena.

– Tuo lintuko?

– Niin.

– Kirjosieppo se oli.

Kurkkua painoi paksu pala.

– Jere. Mitä sinä ajattelet nyt kun äiti on kuollut?

Veli kääntyi selin, painoi päänsä alas ja oli pitkän aikaa vaiti.

– Että meiltä puuttuu lohtu.

Kohotin päätäni tyynyltä.

– Lohtu?

Tupakka lennähti alas asfaltille. Veli kiskaisi ikkunan äkäisesti kiinni.

– Ei enää ketään, jolle voisi puhua niin kuin ihmiselle.

Puristin tyynyn mytyksi kainalooni.

– Kaikki on epätodellista. On väärin, että Lotalla ja muilla tytöillä on niin huoleton elämä.

Veli riuhtaisi t-paidan yltään ja asettui peilin eteen.

– Älä mieti niitä kanoja. Mieti jotain älykäästä.

– Kuten?

Veli ponnisti rintakehäänsä kaarelle.

– Jos kasvattaisi lihakset.

Vetäisin savua henkeeni ja aloin yskiä.

– Tä? Mitä nauramista siinä on?

– En minä naura, vakuutin vesissäsilmin.

Veli räjäytti finnin olkapäästään ja käännähti äkisti kohti.

– Maailma on täynnä tuommoisia vittupäaesko-partasia. Niistä ei pääse voitolle muutoin kuin taistelemalla.

Tumppasin tupakan tyhjään puuterirasiaan.

– Usko jo. Ei puhuta Partasesta.

Jere heittäytyi lattialle ja alkoi punnertaa. Kolmenkymmenen kohdalla tuli tauko. Poika kierähti punakkana selälleen ja huoahhti synkkänä:

– Koeta aikuistua. Minä en voi ruveta sinulle äidiksi. Nyrkki jysähti lattiaan vaativasti.

– Kuuletko? Tajuatko?

Nyökkäsin hätäntyneenä ja pinnistelin kuullakseni jatkuisiko isän kuorsaus. Veli aloitti uuden punnerrussarjan. Sanat putoilivat tiukkoina ja harkittuina äidin kutomalle räsymatolle.

– Elämä on selviytymiskoe. Siihen pitää valmistautua.

Kello oli kahdeksan aamulla ja EsKortin piha autio. En ehtinyt vääntää avainta virtalukossa, kun takaovi tempaistiin auki. Penkille jysähti urheilukassi, sen jatkona veli. Partanen räpläsi turvavyönsä irti ja kääntyi katsomaan taakseen.

– Tämä ei ole taksi. Ole hyvä ja poistu.

Taustapeilistä heijastuivat kalpeat, kapeat pojan kasvot.

– Sanni. Sä muistat reitin.

Käynnistin moottorin ja aloin peruuttaa. Partanen painoi opetusjarrun pohjaan.

– Ulos autosta!

Putkikassin vetoketju sirautti auki. Partasen otsalle läimähti kämmen, hilseinen takaraivo jäsähti niskatukea vasten. Tartuin miehen turvavyöhön ja kalautin sen takaisin lukkoon. Partasen leuat jäivät puolittain auki kun ilmastointiteippi kiepsahti kahdesti pään ympäri. Miehen kallo oli nyt tiukasti penkissä kiinni.

Jere syöksähti ulos ja riuhtaisi etuoven auki. Partanen nähteli ja koetti tunkea sormiaan teipin alle.

Jere koppasi lattialta auton ikkunaharjan, puinen var-siosa painui poikittain miehen kurkulle.

– Kädet irti teipistä!

Vilkaisin veljeäni hämmästyneenä. Tunne oli luonnoton — kuin olisin yhtäkkiä nähnyt tulevaisuuteen ja katsellut aikuista Jere Saarista. Miestä, joka on jo kokenut paljon elämässään.

Havahduin kun ilmastointiteippirulla lennähti sy-liini. Kieputin Partasen ranteet yhteen. Veli kuopaisi maiharinsa taskusta puukon ja katkaisi teipin. Mies alkoi kakostella ja yökkiä heti kun harjanvarsi lakkasi painamasta kurkunpäätä. Seurasin syrjäsilmillä kuinka veli sitoi sätkivät nilkat liikkumattomaksi paketiksi.

– Liikkeelle.

Kaksi oven paukahdusta, painoin kaasua. Käteni vapisivat olkapäistä saakka. Takapenkiltä kuului sytkärin naksahdus, vedin tupakan rauhoittavaa lemua keuhkoihini.

– Ajetaan pikkuteitä, niitä samoja joita fillaroiitiin muksuina. Muistat kyllä reitin.

Nyökkäsin itsekseni. Totta kai muistin. Kuinka monina kesäaamuina olimmekaan Jeren kanssa pakkaneet voileivät ja limsapullot reppuihimme ja pyö-

räilleet kolmenkymmenen kilometrin taipaleen mökille. Omaan pikku maailmaamme, jonne äiti ja isä autoilivat illalla töiden päätteeksi.

Ihanaa, saunakin jo lämpiämässä. Kyllä meillä on sitten reippaat lapset!

Valoisa, iloinen äiti.

Meidän kesiemme hengetär.

Joka äkillisesti kuoli syksyllä. Ja vei mennessään isältä kaiken ilon.

Mökkipihaan päästyämme vilkaisin sivulleni. Esko Partasen silmät olivat ammollaan. Hikikarpaloita, katkenneiden verisuonten sinertäviä rihmoja, vaikeaa huohotusta. Käänsin kasvoni toisaalle ja avasin auton ikkunan. Peipposen riemukas laulu solisi koivunlatvasta nurmikolle. Ehkä lintu tunnisti meidät? Jospa se olikin se sama peipponen, jonka helinään heräsimme täällä aamuisin?

Jere nousi autosta ja lähti kävelemään kädet taskussa rantaa kohti. Juoksin perään, viittoilin autoa kohti ja huusin:

– Mitä me tuolle tehdään?

Veli seisoi laiturilla ja tuijotti auringossa kimal-

televaa aallokkoa.

– Ei mitään.

Vilkaisin epäröiden autolle päin. Ei kai sitten. Kerran veli niin sanoi. Jere tiesi aina mitä oli tehtävä ja mitä kannatti jättää tekemättä.

Vedin syvään henkeä. Elämä oli täällä; tuoksut, äänet ja värit. Meidän lapsuusmaisemamme. Vain vene oli väärä. Ja tuo sininen teräslapio portin pielessä.

Liikkumattomana seurasin kuinka Jere irrotti valkoisen lasikuituveneeseen laiturintolpasta, asetti jalkansa sen keulaa vasten ja työnsi minkä jaksoi. Aallokko käänsi hitaasti venettä, keinunta voimistui, vesi paukkui kiiltävää kylkeä vasten. Pian tuuli alkaisi työntää venettä kauemmas rannasta.

Jere katsahti olkansa yli.

– Vesille venosen mieli!

Palleastani töykähti kireä nauru. Minusta ei olisi ikinä tuohon. Jere oli ollut aina peloton, äidin mukaan veljellä oli mielipiteitä siitä asti kun se oppi puhumaan. Kun isä heittäytyi hankalaksi, käytin Jereä äänitorvena. Jos en itse rohjennut mennä isän eteen, astui veli esiin ja asettui maalitauluksi. David vastaan Goljat, huokaisi äiti monet kerrat kuunnellessaan Je-

ren ja isän välistä väittelyä.

Vilkaisin portinpieleen nojaavaa lapiota. Äiti oli tarkka siitä, että mökin piha pidettiin kauniina. Tämä on meidän pieni paratiisimme, ei romuvarasto, äiti muistutti, jos isä jätti työkaluja lojumaan nurmikolle. Otin arkaillen pari askelta, lopun matkan jo juoksin. Tartuin lapioon, sinkosin sen ilmaan — ojasta kantautui matala tumpsahdus. Vavahdin kiihtymyksestä.

Olin uskaltanut.

Käännyin hitaasti tulojäljilleni. Vältin katsomasta autossa hikoilevaa hahmoa. Tiesin hyvin, että mies näki tekoni.

Veli nousi portaat ylös ja kaivoi taskustaan mökin vara-avaimen. Siinä oli vieläkin avaimenperänä sininen kuminalle.

– Nappasin myyntipäivänä saunan kamanan päältä. Aioin tulla käymään täällä joskus. Tämä on aina meidän mökki, lukee kauppakirjassa mitä tahansa.

Astuimme tupaan, tuttu hämärä sulki meidät syliinsä.

– Tuli takkaan ja puita uuniin.

Oletko tosissasi, tirskahdin. Pudottauduin van-

haan narisevajousiseen laiskanlinnaan. Hölmistyneenä seurasin kuinka Jere latoi tottuneesti koivuklapit takkaan pieneksi kodaksi. Sytkärin napsahdus, tuli tarttui käpristyvään tuoheen. Nokisessa tiilitakassa tanssi punainen liekki. Selän takana väreili aamuaurinko. Vaaleat, äidin ompelemat pellavaverhot siilasivat aurin-
gonvalon pehmeäksi uduksi.

Käperryin tuolin suojiin. Meitä piirittivät niin monenlaiset valot. Monenlaiset varjot.

– Muistatko Jere saunaillat? Uitiin yömyöhään. Paistettiin makkaraa. Tai paahdettiin omenoita.

Veli tuijotti halkoa nuolevaa liekkiä ja nyökkäsi heikosti. Annoin katseen kiertää pitkin tupaa. Takkasavun nokeama seinäryijy, vihreät lapsuudenajan kerrossängyt makuualkovissa. Äidin pikkuinen kirjahylly ruokapöydän yläpuolella, kaikki rispaantuneiksi luetut kirjat siististi rivissä. Aivan kuin äiti olisi ne juuri siihen järjestänyt.

Ääneni värähti.

– Hyvä ettei Partanen ole ehtinyt muuttaa järjestystä. Jere kohenteli tulta, vaikkei olisi tarvinnut.

– Tämmöisenä se pysyykin.

Oli viisaampaa olla utelematta — ehkä kaikki

vain tapahtuisi omalla painollaan. Joskus oli parempi olla sekaantumatta asioihin, koskematta siihen mitä toivoi tulevaksi.

Tuli kohisi unettavasti. Nousin tuolista ja kurkistin ikkunasta pihamaalle. Erotin autosta Partasen tumman ja liikkumattoman hahmon. Jospa mies oli saanut kohtauksen? Ahdistunut, mennyt paniikkiin ja tukehtunut?

– Älä hyppää siellä kytäämässä. Ota mieluummin kaapista lihapyörykkätölkki ja lämmitä ruoka kattilassa. Tässä alkaa olla jo nälkä.

Tuvassa oli hiljaista. Niin hiljaista, että havahduin hereille. Takan nielu ammotti mustana. Hiillos oli kuollut sammuksiin. Kuu virui kalpeana läikkänä alkovin vaalealla lampaankarvamatolla.

Viltti valahti polviltani lattialle. Olin nukahtanut nojatuoliin, retkottanut useamman tunnin epämukavassa asennossa. Nyt tiesin mitä isä tarkoitti sanomalla että niskojen paikalla oli rataakisko. Käänsin päätäni ja inahdin kivusta.

Hiivin ikkunan ääreen. Kesäyö oli sakeanhämärä, vain järven sileä peili kuvasteli valoa. Uninen katseeni osui kahteen hahmoon. Toinen seisoi laiturilla selin, toinen kyyhötti polviasennossa kasvot järvelle päin.

Avasin tuvan oven äänettömästi. Jere oli opettanut minulle kuinka vingahtavaa ovea tuli käsitellä, jotta pääsi ulos muiden kuulematta. Astuin kuistille ja jäin pylvään taakse piiloon.

Puhe kantautui tyynessä yössä selkeänä.

Mä menen takaisin nukkumaan. Mutta sinä mietit siinä asiaa aamuun asti. Veteen on turha yrittää kieriä, painut pohjaan niin kuin märkä tukki. Onko selvä?

Jere tönäisee kengällään Partasta takamuksiin. Partanen uikahtaa teipin läpi.

Sillä sekunnilla kun puhut muuta kuin käskin, isä tulee tietämään mitä teit Sannille. Sillä sekunnilla kun menet kertomaan jollekin tästä mökkireissusta, isä ja minä kävellään lähimmälle poliisiasemalle.

Vastarannalla äännähtää kuovi. Veli kiertää Partasen eteen ja kiskaisee päätä ympäröivän teipin irti. Tuskaisa volahdus. Kylmänväristys putoaa hartioilta

nilkkoihin asti.

Toista mitä sinun on tehtävä. Toista joka sana!

Jeren käsi nousee, käännän pääni toisaalle. Kuu-
len kuinka Jeren nyrkki rusahtaa Partasen poskeen.
Mies kakostelee sylkeä laiturille ja alkaa sitten nyyh-
kyttää ja nyökkää.

*Menen isäsi luo ja perun kaupan. Kaikki koituvat
kulut tulevat minulle maksettavaksi. Isäsi saa peru-
misen johdosta hyvän summan. Maksan sen pimeästi.
Samalla maksan Sannille ajokortin Törnroosin auto-
kouluun.*

Viimeisen asian Partanen lupaa itkuun sortuen.
Jere koppaa laiturilta teippirullan ja kiepauttaa mie-
hen suun kiinni. Puukonterä välähtää, veli pitää sitä
Partasen silmien edessä.

*Minä, Sanni ja isä huolehditaan siitä että joudut
linnaa, jos lipeät yhdestäkin lupauksesta.*

Puukko heilahtaa ja teippi katkeaa.

*Sä et ole muuta kuin vittupääeskopartanen, joka
käyttää heikompia hyväkseen!*

Partanen jää polvilleen laiturille. Miehen hartiat
nytkähtelevät ennen kuin hän kaatuu kyljelleen. Sit-
ten tulee hiljaista.

MITÄ TAUSTALLA HÄÄRIVÄ TAKAPIRU VOI SAADA AIKAAN?

Maritta Lintusen mestarillisissa novelleissa ihmiset toimivat ylykkeiden vieminä. Kirjailija saa viestestä tuntemattomalta ja alkaa työstää romaaniaan vihjesanojen mukaan. Kouluun tulee välkky poika, jonka ärsyttämänä opettaja paljastaa omat heikkoutensa. Menneisyyttä ei pääse pakoon: tyttöystävä vuosien takaa tupsahtaa vastaan kiusallisessa tilanteessa, tai yhtäkkiä muistaa jonkun, jolla ei kuvitellut olevan merkitystä.

Eri-ikäisten ihmisten maailmankuvaa muokkaavat paitsi elämänkokemus myös oman sukupolven moraalikäsitkset. Oikean ja väärän raja häilyy ja hyvät aiheet saattavat johtaa arvaamattomiin tuloksiin.

Maritta Lintunen tarttuu hetkeen intensiivisesti ja kuvaa ihmistä herkkävaistoisesti. *Takapirun* tarinoissa hän sujahtaa erilaisiin ajatusmaailmoihin vaivattomasti arvottamatta niitä keskenään.

